Σκέψεις για τη μετάφραση των κειμένων της Λατρείας (Αρχιμ. Χρίστος Κυριαζόπουλος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 14 Μαΐου, 2010

Πριν καν αρχίσουμε να συνειδητοποιούμε τι σημαίνει για τον καθένα μας και για την πατρίδα μας η οικονομική κρίση στην οποία αρχίζουμε να διολισθαίνουμε και ποιες οι πιθανές μελλοντικές παρενέργειές της στις ποικίλες πτυχές του εθνικού αλλά και του εκκλησιαστικού μας βίου, βρεθήκαμε αίφνης ενώπιον ενός άλλου μείζονος προβλήματος. Κάποιες φωνές, μέσα από την Εκκλησία, ζητούν επιμόνως και επειγόντως τη μετάφραση των εκκλησιαστικών κειμένων. Πιστεύουν μάλλον πως, αν αυτό συμβεί, θα γεμίσουν οι ναοί από κόσμο, και ιδιαίτερα από νέους ανθρώπους. Σε ώρες που η εθνική σύμπνοια είναι αναγκαία όσο ποτέ, ανοίγουν ένα εσωτερικό μέτωπο εντάσεων και συγκρούσεων. Μήπως άραγε προτίθενται να θέσουν οσονούπω επί τάπητος και άλλα θέματα ενώπιον των οποίων τα ζητήματα τα σχετικά με τη γλώσσα θα ωχριούν; Για το θέμα των μεταφράσεων θα εκθέσουμε ταπεινά ελάχιστες σκέψεις.

Πρίν κἄν ἀρχίσουμε νά συνειδητοποιοῦμε τί σημαίνει γιά τόν καθένα μας καί γιά τήν πατρίδα μας ἡ οἰκονομική κρίση στήν ὁποία ἀρχίζουμε νά διολισθαίνουμε καί ποιές οἱ πιθανές μελλοντικές παρενέργειές της στίς ποικίλες πτυχές τοῦ ἐθνικοῦ ἀλλά καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας βίου, βρεθήκαμε αἴφνης ἐνώπιον ἑνός ἄλλου μείζονος προβλήματος. Κάποιες φωνές, μέσα ἀπό τήν Ἐκκλησία, ζητοῦν ἐπιμόνως καί ἐπειγόντως τή μετάφραση τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων. Πιστεύουν μᾶλλον πώς, ἄν αὐτό συμβεῖ, θά γεμίσουν οἱ ναοί ἀπό κόσμο, καί ἰδιαίτερα ἀπό νέους ἀνθρώπους. Σέ ὧρες πού ἡ ἐθνική σύμπνοια εἶναι ἀναγκαία ὅσο ποτέ, ἀνοίγουν ἕνα ἐσωτερικό μέτωπο ἐντάσεων καί συγκρούσεων. Μήπως ἄραγε προτίθενται νά θέσουν ὀσονούπω ἐπί τάπητος καί ἄλλα θέματα ἐνώπιον τῶν ὁποίων τά ζητήματα τά σχετικά μέ τή γλώσσα θά ὠχριοῦν; Γιά τό θέμα τῶν μεταφράσεων θά ἐκθέσουμε ταπεινά ἐλάχιστες σκέψεις.

Εἶναι εὔλογο τέτοιες προτάσεις, ὅταν μάλιστα ἐντέχνως συνοδεύονται ἀπό φλύαρα καί ὑπερφίαλα φραστικά καρυκεύματα καί ὕβρεις σέ βάρος ἐκείνων πού τολμοῦν να διαφωνήσουν μαζί τους, - ἀπό ποῦ ἄραγε οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἀντλοῦν ὅλη αὐτή τήν ὑπεροψία; - νά βρίσκουν ἀπήχηση σέ πολλούς καλοπροαίρετους πιστούς. Ποιός δέν θά ἤθελε νά κατανοεῖ ὅλα ὅσα ἀκούει στήν ἐκκλησία! Ὅμως εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστό ὅτι ἡ μετάφραση δέν ὁδηγεῖ αὐτομάτως στήν κατανόηση κανενός κειμένου, πολλῷ μᾶλλον κειμένων λειτουργικῶν, μέ βαθύτητα θεολογική καί λεπτές δογματικές διατυπώσεις. Οἱ παλαιότεροι θά θυμοῦνται τις πολύωρες ἀναλύσεις τῶν λογοτεχνικῶν κειμένων στο σχολεῖο καί οἱ νεώτεροι γνωρίζουν ὅτι στό μάθημα τῆς λογοτεχνίας γυμνασί-

ου καί λυκείου οἱ περισσότερες ἐρωτήσεις τῶν ἐξετάσεων, προφορικῶν καί γραπτῶν, ἐλέγχουν τήν κατανόηση τῶν κειμένων. Κειμένων, φυσικά, γραμμένων στή δημοτική γλώσσα. Οἱ φιλόλογοι μποροῦν νά μᾶς βεβαιώσουν πόσο δυσκολεύονται σήμερα οἱ περισσότεροι μαθητές τῆς Γ΄ Λυκείου στήν κατανόηση ἑνός κάπως δύσκολου δοκιμίου, κι ἄς εἶναι γραμμένο σέ ἁπλούστατη δημοτική. Ἡ ἑρμηνεία και ἡ κατανόηση τῶν ἁγιογραφικῶν καί λειτουργικῶν κειμένων εἶναι, κατά μείζονα λόγο, πάντοτε ἀναγκαία. Σ' αὐτήν στοχεύουν τά ἑρμηνευτικά βιβλία πού, δόξα τῷ Θεῷ, ὑπάρχουν ἐν ἀφθονίᾳ καί ὁλοένα κυκλοφοροῦν καινούργια. Ἀρκεῖ νά τά μελετοῦμε. Σ' αὐτήν ἀποβλέπει καί τό κήρυγμα καί ὁ ἐν γένει ποικιλότροπος διδακτικός λόγος τῆς Ἐκκλησίας.

Τά Εὐαγγέλια εἶναι γραμμένα σέ πολύ ἁπλά ἀρχαῖα ἑλληνικά. Ὅταν στη θεία λειτουργία διαβάζονται χωρίς κανένα λάθος καί εὐκρινῶς, πιστεύουμε πώς εἶναι ἀπολύτως κατανοητά ἀπό ὅλους. Ἡ ἑλληνιστική κοινή, τῆς ὁποίας, ὡς γνωστόν, ἡ Καινή Διαθήκη ἀποτελεῖ τήν ἁπλούστερη μορφή, ἀγαπήθηκε καί μιλήθηκε μέσα σέ λιγότερα ἀπό σαράντα χρόνια ἀπό τόν θάνατο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου - ἔργο βέβαια τῆς Θείας Προνοίας - ἀπό μύριους ἀλλόγλωσσους λαούς τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς Μεσογείου ὡς καθημερινή τους γλώσσα. Ὡρισμένοι φρονοῦν πώς οἱ Νεοέλληνες οὔτε τήν ἀγαποῦμε οὔτε εἶναι γλώσσα μας. Κάνουν τραγικό λάθος!

Στήν ἴδια ἁπλή, σχετικά, γλώσσα εἶναι διατυπωμένα τά εἰρηνικά, οἱ συναπτές, ἡ ἐκτενής, τά πληρωτικά. Ἡ ἐπανάληψη τά καθιστᾶ πιό προσιτά. Οἱ εὐχές, πλουσιώτατες σέ νοήματα, θά ἄξιζε νά ἀναλύονται ἀπό τούς ἁρμοδίους. Ἡ ὑποβολή καί ἡ ποιητική χροιά εἶναι σ'αὐτές ἰδιαίτερα ἔντονη, γεγονός πού δυσκολεύει τή μετάφρασή τους.

Τά ἀποστολικά ἀναγνώσματα εἶναι ἐπίσης εὐκολονόητα κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀπαγγέλλονται βέβαια ἐμμελῶς, ἴσως κάπως περισσότερο ἀπό τά Εὐαγγέλια, ἀλλά δέν παύουν νά εἶναι ἀναγνώσματα. Αὐτό δέν πρέπει νά τό ξεχνοῦν οἱ ἱεροψάλτες μας. Καί βέβαια πρίν τά διαβάσουν νά εἶναι ἄριστα προετοιμασμένοι.

Θεωροῦμε ἐντελῶς περιττή τήν ἀναφορά σέ μιά πιθανή μετάφραση τῶν ὑμνογραφικῶν κειμένων. Αὐτά εἶναι ποιήματα, μέσα στά ὁποῖα συμπλέκονται μέλος, δύσκολη μετρική καί ὑψηλή δογματική θεολογία τῆς ὁποίας ἡ ἀκρίβεια θά κινδυνεύσει μέ τή μετάφραση νά διακυβευθεῖ. Ἐδῶ δέν νομίζουμε πώς μπορεῖ κἄν νά τεθεῖ θέμα συζητήσεως.

Δέν ἀποτελεῖ, ἐξάλλου, ἀξιόπιστο ἐπιχείρημα τό γεγονός ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες μετέφρασαν κάποτε στή σλαβική τά ἐκκλησιαστικά κείμενα καί τά μεταφράζουν καί σήμερα στίς γλῶσσες τῶν λαῶν μεταξύ τῶν ὁποίων δραστηριοποιοῦνται ἱεραποστολικά. Γιά τούς λαούς αὐτούς ἡ ἑλληνική ἦταν καί εἶναι μιά ξένη γλώσσα. Γιά μᾶς προφανῶς καί δέν εἶναι!

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης καί ὅλοι οἱ ἄλλοι ἅγιοι Πατέρες τῶν ὑστεροβυζαντινῶν χρόνων καθώς καί τῶν ὕστερων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας δέν μετέφρασαν τά ἱερά κείμενα γιά λατρευτική χρήση - ἄν καί θά τούς ἦταν εὔκολο - κι ἄς ἦταν καί τότε δυσνόητα γιά τούς πολλούς. Μόνον τά ἑρμήνευσαν. Καί οἱ ἑρμηνεῖες τους εἶναι πολύτιμες καί αὐθεντικές.

Τά λειτουργικά, ἀλλά καί ἄλλα κείμενα πού ἀναγινώσκονται συχνά στήν Ἐκκλησία, οἱ τακτικά ἐκκλησιαζόμενοι ἄνθρωποι, κι ὅταν ἀκόμη εἶναι ὀλιγογράμματοι, δέν ἀδυνατοῦν νά τά κατανοήσουν. Ἡ ἐπανάληψή τους καί ὁ συνδυασμός τους μέ ἄλλα παρεμφερῆ ἀκούσματα τούς βοηθοῦν νά συλλάβουν τό γενικό νόημα. (Ἔτσι δέν συμβαίνει κι ὅταν κάποιος γλωσσομαθής διαβάζει ἕνα ξενόγλωσσο κείμενο δυσκολώτερο ἀπό τίς δυνατότητές του;) Οἱ μοναχοί μάλιστα καί οἱ φωτισμένοι ἄνθρωποι εἶναι πολύ συχνά σέ θέση νά ἐμβαθύνουν καί σέ δύσκολα νοήματά τους, κι ἄς μήν εἶναι ἐγγράμματοι, κάτι πού εἶναι δύσκολο σέ μή ἐκκλησιαζόμενους μορφωμένους. Ὅποιος ἀμφιβάλλει περί αὐτοῦ, μπορεῖ νά κάνει μια μικρή σχετική ἔρευνα.

Οἱ ἱερεῖς μποροῦν νά βεβαιώσουν ὅτι κατά τίς ἱεροπραξίες εὐσεβεῖς ἄνθρωποι ὀλίγων γραμμάτων διαβάζουν τούς ἀποστόλους καί κατανοοῦν τά ἄλλα ἀναγνώσματα πολύ καλύτερα ἀπό τούς πολύ μορφωμένους οἱ ὁποῖοι δέν ἐκκλησιάζονται καί γι’αὐτό τούς λείπει ἡ ἐξοικείωση καί ἡ σχετική ἐν τῇ πράξει παιδεία. Ὅλοι ἐπίσης γνωρίζουμε πώς τά νήπια καί τά βρέφη πού οἱ εὐλαβεῖς γονεῖς τους τά παίρνουν μαζί τους κάθε Κυριακή στήν Ἐκκλησία ἀπολαμβάνουν φρόνιμα καί μέ συναίσθηση τή θεία λειτουργία.

Ἡ θεία λειτουργία δέν εἶναι ἁπλά καί μόνο μιά τελετή στήν ὁποία παριστάμεθα καί προσπαθοῦμε λογικῶς νά κατανοήσουμε. Εἶναι περιοχή μυστηρίου τό ὁποῖο χάριτι Θεοῦ βιώνουμε. Ἔχουμε συνηθίσει οἱ Ἕλληνες τή γλώσσα της καί μᾶς ἀρέσει καί μᾶς ἀνεβάζει πνευματικά. Τή θεωροῦμε κάπως καί τήν αἰσθανόμαστε ὡς ἀναπόσπαστο μέρος τῆς λατρείας τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Καί στό κάτω κάτω ἡ Ἐκκλησία μέ τή λατρεία της εἶναι ὁ μόνος θεσμός πού συνεχίζει ἀκόμη νά μᾶς διδάσκει τίς διαχρονικές μορφές τῆς γλώσσας μας μέ τρόπο φυσικό καί ἀβίαστο και εὔληπτο. Θά μπορούσαμε νά ἐπιχειρηματολογήσουμε ἐπ’ αὐτοῦ, ἀλλά δέν εἶναι τοῦ παρόντος. Ἄς μή τή σχετικοποιοῦν οἱ διαφωνοῦντες οὔτε ὑπερβολικά νά ὑποτιμοῦν τήν ἀξία της οὔτε νά τήν εὐτελίζουν. Θά εἶναι πάντοτε πρωταρχικό στοιχεῖο ὄχι μόνο τοῦ πολιτισμοῦ μας ἀλλά καί τοῦ πολιτισμοῦ ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν. Μνημεῖο, ἐν τέλει, ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος! Ἄς μᾶς ἀφήσουν, ἐπί τέλους, νά τή χαιρόμαστε.

Ἔχουμε, γιά νά τό ποῦμε ἀπερίφραστα, τήν αἴσθηση πώς αὐτοί πού μέ πάθος καί ἔπαρση ὑποστηρίζουν τόν μονόδρομο τῆς μετάφρασης τῶν ἱερῶν κειμένων ἀκολουθοῦν τή λογική ἐκείνων πού κατήργησαν ἐν μιᾷ νυκτί τό πολυτονικό, ἀσκώντας τότε ἕνα δημόσιο καί βίαιο ἐξαναγκασμό, πού κατήργησε μιά ἱστορική παράδοση αἰώνων, καθώς καί ἐκείνων πού κάποτε καμάρωσαν πώς «ἔθαψαν» τήν καθαρεύουσα - ὡς δυ-

νατότητα διδασκαλίας - «θάβοντας» μαζί της κι ἕνα θησαυροφυλάκιο λογοτεχνίας καί ἐπιστημονικῆς γνώσης. Εἶναι κρίμα πού στή διδακτική πράξη ὀδεύουν πρός κατάργηση ὁ Κάλβος, ὁ Βιζυηνός, ὁ γλυκύτατος Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Θά ἦταν κρίμα μας μεγαλύτερο ἄν ὑπερφίαλοι ἐξοβελίζαμε ἀπό τήν ἐκκλησιαστική καί τήν ἐθνική μας ζωή τούς ἁγίους Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο, Βασίλειο τόν Μέγα, Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό, Ρωμανό τόν Μελωδό, Κοσμᾶ τόν Μελωδό, Ἀνδρέα τόν Κρήτης, Κασσιανή τήν ὁσία καί τόσους ἄλλους κορυφαίους δημιουργούς μας, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν πνευματικά ἀναστήματα τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ. Θά ἦταν σάν νά ἀπεμπολούσαμε οἱ Νεοέλληνες τόν ἑαυτό μας.

Θεωροῦμε περισσότερο ἀπό βέβαιο πώς ἄν γίνει τό λάθος καί τεθεῖ ἐπισήμως ἕνα τέτοιο θέμα πρός διάλογο, θά μπεῖ ἡ Ἐκκλησία σ' ἕνα φαῦλο κύκλο ἀτέρμονων συζητήσεων, προτάσεων, πειραματισμῶν, διαφωνιῶν καί ἀντεγκλήσεων καί θά προκύψουν πολλά, ἴσως και τελείως ἀπρόβλεπτα προβλήματα, τά ὁποῖα δέν θά θέλαμε οὔτε νά φαντασθοῦμε. Θά πρέπει νά ἀναλογισθεῖ ὁ καθένας πολύ σοβαρά τίς προσωπικές του εὐθύνες γιά τήν ἀπώλεια τῆς εἰρήνης τῶν ψυχῶν καί τόν σκανδαλισμό και τή διαίρεση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Πιστεύουμε ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος, τῆς ὁποίας ἡ ἁρμοδιότητα εὐθέως τίθεται ὑπό ἀμφισβήτηση ἀπό ὡρισμένους ὑπέρμαχους τῆς ἀλλαγῆς, δέν θά ὑποκύψει στίς πιέσεις οἱ ὁποῖες τῆς ἀσκοῦνται.

Ἄς συνεχίσουμε νά ἐργαζόμαστε ὅλοι μαζί, μηδενός ἐξαιρουμένου, γιά τήν καλύτερη κατανόηση τῶν κειμένων τῆς λατρείας ἀπό ὅλους τους πιστούς. Τό ἐγχείρημα δέν εἶναι εὔκολο, ἀλλά ἀποτελεῖ χρέος τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κύριος θά βοηθήσει πλούσια. Ὅταν πονᾶνε τά μάτια μας, δέν τά βγάζουμε. Πασχίζουμε νά τά θεραπεύσουμε. Ἄς ἀγαπήσουμε σάν τά μάτια μας τήν ἐκκλησιαστική μας γλωσσική παράδοση. Ὁ ἀσκός τοῦ Αἰόλου ἀνοίγει εὔκολα. Τό πρόβλημα εἶναι πώς δύσκολα κλείνει.

Ἀρχιμανδρίτης

Χρίστος Κυριαζόπουλος

Ph. D. Βυζαντινῆς Ἱστορίας

1. M. Sc. Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

πρ. Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων

Ἀνατολικῆς Θεσσαλονίκης

(Πηγή: "ΕΠΟΜΕΝΟΙ ΤΟΙΣ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΑΣΙ")

Διαβάστε περισσότερα άρθρα για το θέμα πατώντας εδώ